

www.vulkani.rs
office@vulkani.rs

Copyright © 2025 Задужбина Иве Андрића, Милутина Бојића 4, Београд
Copyright © 2025 за ово издање Вулкан издаваштво

ISBN 978-86-10-05854-3

Ова књига штампана је на природном рециклираном папиру од дрвећа које расте у одрживим шумама. Процес производње у потпуности је у складу са свим важећим прописима Министарства животне средине и просторног планирања Републике Србије.

Иво Андрић

ГОСПОЋИЦА

VULKAN
IZDAVAŠTVO

Београд, 2025.

„Кад радиш, нека ти је богом просто! Али кад ти је срце запечаћено мртвим воском, онда је то проклетство.“

Јанко Веселиновић

„Проклет јест и остаје новац који се не употребљава на обште народа ползе.“

Сима Милутиновић Сарајлија

Једног од последњих дана фебруара месеца 1935. године све су београдске новине донеле вест да је у Стишкој улици, у кући број 16а, нађена мртва сопственица те куће. Звала се Рајка Радаковић, била је родом из Сарајева, а живела је у тој кући већ петнаестак година, потпуно повучено, животом старе, усамљене девојке и важила је као тврдица и особењак. Њену смрт је открио писмоноша те улице. Пошто је два дана узалуд звонио, обишао је кућу, погледао кроз прозор из дворишта, видео у предсобљу леш старе девојке како лежи наузнак, и одмах пријавио ствар полицији.

По обичајима који су тада владали, криминална хроника заузимала је много места у дневној штампи. Сви дневни листови искоришћавали су убиства, несреће и кржаве догађаје да би, распаљујући машту гомиле, заголицали њено љубопитство и, задовољавајући га до у најситније појединости, повећали продају листа. И ову вест о смрти усамљене старице новине су објавиле на видном месту, са голицавим поднасловима: „Да ли се ради о злочину?“, „Истрага у току. Наш репортер на лицу места“. Али овога пута није новинама било суђено да донесу дуге репортерске извештаје са језивим појединостима и фотографским снимцима. Комисија, која је одмах изишла у Стишку улицу, утврдила је брзо и несумњиво да није у питању злочин, него да је стара девојка умрла природном смрћу, од срчане капи, а да је све у

кући неоштећено и на свом месту, без трага провале и ма каквог насиља и крађе.

Чим је објављена вест о смрти старе девојке, дошао је у Стишку улицу стари и познати београдски трговац Ђорђе Хаџи Васић са женом. То су били једини рођаци које је покојница имала у Београду. Они су извршили сахрану и, као најближи рођаци, преузели кућу и све што је у њој, док се питање заоставштине не расправи.

Новине нису више никад поменуле име Рајке Радаковић. Ни њен тадашњи живот ни њена смрт нису имали ничега што може да привуче пажњу и узбуди машту читалачке гомиле, али њену истинску судбину причаће вам странице које долазе.

Небо је над Београдом пространо и високо, променљиво а увек лепо; и за зимских ведрина са њиховом студеном раскоши; и за летњих олуја кад се цело претвори у један једини тмурни облак који, гоњен лудим ветром, носи кишу помешану са прашином панонске равнице; и у пролеће кад изгледа да цвате и оно, упоредо са земљом; и у јесен кад отежа од јесењих звезда у ројевима. Увек лепо и богато, као накнада овој чудној вароши за све оно чега у њој нема и утеха због свега оног што не би требало да буде. Али највећи раскош тога неба над Београдом, то су сунчеви заласци. У јесен и у лето они су пространи и јарки као пустињске визије, а зими пригушени тмастим облацима и рујним маглама. А у свако доба године врло су чести дани кад се огањ тога сунца које залази у равници, међу рекама под Београдом, одбије чак горе у високој куполи неба, и ту се преломи и проспе као црвен сјај по расутој вароши. Тада сунчано руменило обоји за тренутак и најзабаченије углове Београда и одблесне у прозорима и оних кућа које иначе слабо обасјава.

Та светлост је обасјала, поткрај тога фебруарског дана 1935. године, и лице једне мале и запуштене куће у Стишкој улици. У наглom развоју ове улице ту су се сударили кућни бројеви и побркало општинско бројање, тако да су настала два броја 16, и један од њих морао постати 16а. Тај број и носи ова ниска, жута кућа, стешњена и изгубљена између две модерне, високе зграде

новијег времена. Та приземна неугледна зграда потиче још из времена пре балканских ратова, кад се за овај крај говорило да је иза бојних леђа, кад је цена земљишта овде била динар по квадратном метру, и кад су куће у овој улици биле још ретке и све овако ниске а одвојене пространим баштама и више или мање истурене или увучене, већ према ћуди и потреби сопственика. Тада кућни бројеви нису ни били тако важна ствар. Знало се чија је која кућа и људи су се већином познавали, бар по имену или из виђења. А уколико се и нису познавали, ређе су се тражили и, у потреби, лакше наилазили него данас.

Оваквих кућа „предратног“ београдског типа има још доста по удаљенијим улицама Београда. Оне су све једнаке, не по величини али по облику и грађи, по расподели простора и, мање-више, и по унутрашњем уређају. Два или четири прозора гледају на улицу, већ према томе да ли кућа има две или три собе. Испод прозора наговештен у малтеру неки сецесионистички мотив или упрошћен геометријски орнаменат из вечно истог калуца каквог мајстора Црнотравца. Гвоздена капија, чија је горња половина плетена од жице а по врху окићена железним шиљцима, води у мало двориште са ситном калдрмом и уском лејом цвећа уза зид, а по зиду се пење лоза или ружа пузавица. Ту је, на средини, улаз у кућу са једним или два камена басамака, наткривен малим дрвеним кровом који је код имућнијих људи од дебелог, млечног стакла. Дубље унутра, иза куће, налази се башта са орахом у средини, често и са бунаром поред њега, а са раним шљивама и шефтелијама уз ограду која је дели од комшијских башта и авлија. И унутра је распоред готово увек исти: велико предсобље, и око њега три до четири собе и кухиња.

У свему једнаке, сад се те куће разликују само по спољашњем изгледу. Једне су окречене, очигледно добро држане и редовно оправљане; гвоздена врата на дворишту обојена светлом масном бојом; прозори чишћени и застрти танким белим завесама. Оне показују да њихови становници држе корак са временом, да раде

Госпођица

и стичу, да нешто траже и имају од живота. Друге су, напротив, запуштене и ружне. Ивица крова изровашена, олуци померени, боје избледеле, симсови и примитивни орнаменти начети. Зид испод прозора пошкропљен уличним блатом, ишаран првим дечјим вежбањима у азбуци. Кроз прозорска стакла вири унутарња запуштеност, сиротиња или просто одсуство потреба.

Кућа број 16а спада у ову потоњу врсту. Она има свега два прозора који гледају на улицу. На прозорима падају у очи јаке гвоздене пречаге које целој кући дају мрачан и тамнички изглед. Судаћи по изгледу могло би се помислити да је напуштена или да чека купца који би је узео не да станује у њој него да је руши и да зида нову и већу, сличну овим двома које су је притиснуле слева и здесна. Али ако добро загледате, видећете да иза једног од оних прозора без завеса и цвећа седи старија жена, непомична и погнута, са оним одсутним и усредсређеним изразом који имају лица жена погнутих над ручним радом. То је госпођица Рајка Радаковић.

Старији становници Стишке улице, они који су дошли пре него што су се изградиле нове куће са више спратова и населио нов и непознат свет, познају је и по имену, али је сви, већ одавно, зову једноставно Госпођицом.

Она се доселила ту одмах после ослобођења 1919. године, из Сарајева; купила је ту кућу и живела у њој са мајком, која је умрла већ после две године. Од тада живи сама, без родбине и без послуге, готово и без посета и пријатеља. Од чега живи? (Јер то је прво и главно питање које се овде поставља код свачијег живота и неуморно понавља, све док се не пронађе или не измисли одговор на њега.) И староседеоци Стишке улице пронашли су некад да Госпођица живи од ренте и штедње. Једни су тврдили да је богата и да лежи на парама, а други да је сирота и да се злопати. Уосталом, има већ много година да се нико и не брине нарочито за ту повучену стару госпођицу код толиког живог и шареног света.

Последњих година она се ретко виђа. Тек с времена на време оде до пијаце на Каленића гувну или, кад је овако зима, изиђе да

сама почисти снег са тротоара пред кућом. То је висока, мршава стара девојка у педесетим годинама. Њено лице је жуто, изобразано многим борама. Те боре су необично дубоке, а на челу, право изнад носа, оне се укрштавају и оцртавају правилан троугаоник који спаја две јаке обрве. У дну сваке од тих бора лежи, као црн талог, танка сенка. Од тога цело њено лице има таман и измучен израз који поглед очију не разведрава, јер из њих бије помрчина. Али њено држање је право, без трага оног колебања које у свему показују усамљени, болесни и сироти људи, а њен ход брз и оштар. У црној „јакни“ и необично дугачкој сукњи, какву данас нико не носи, у изношеним ципелама и дебелим чарапама, са вуненом капицом на проседој коси, она је одевена изван свих времена и мода. Овај данашњи свет који брзо живи, тако да већ по навици жури, готово и не примећује високи, необични лик мршаве, црне жене.

И овога фебруарског дана, предвече, Госпођица седи поред прозора и крпи чарапе. Данас после подне морала је да изиђе неким послом, али се вратила још за видела, покисла и прозебла од фебруарског ветра који носи снег и кишу заједно. Изула је старе каљаче и скинула свој црни, дугачки зимски капут од грубог као војничког сукна, натопљен водом. Узела је старински „клајдершток“, повукла га из угла на средину предсобља и око њега огрнула свој капут да се држе суши. Тако је стајао као висок човек без главе који је ушао у кућу и застао ту насред предсобља. Затим је ушла у собу, која јој се онако озеблој учинила топла, узела свој ручни рад и села.

Она вечерња румен која над Београдом, чини ми се, дуже траје и јаче жари него над другим варошима, обасјава и њене прозоре. При тој руменој последњој светлости невидљивог сунца може још лепо да се ради, само кад се човек примакне прозору. Јер у дну собе већ се хвата танак сумрак. У том сумраку разабера се мала гвоздена пећ међу оскудним намештајем од ормана, полице и дрвеног кревета покривеног ћебетом од камиље длаке. Све у тој

Госпођица

соби, од зидова до намештаја, носи печат нехата и запуштености, као да у њој живи слеп човек или неко ко је савршено равнодушан према стварима овог света и ко се њима служи јер мора и само колико мора, а потпуно му је свеједно где која ствар стоји и какав изглед има. Овај румени одсев београдског предвечерја даје оскудним и запуштеним просторијама још тужнији изглед, исто као што лепе и неговане чини још пријатнијим.

У тој невеселој соби проводи Госпођица већи део свога времена, јер је то једина просторија која се греје. Ту спава, ту проводи дан, ту ради, ту и кува на малој пећи свој оскудни ручак који је у исто време и вечера. А Госпођица не троши много времена на такве послове као што су спремање куће и кување. Већ због тога што она не воли трошење уопште, па ни тај глагол – трошити – ни у каквој вези и ни у ком облику. Друга је ствар са послом који сада ради, са крпљењем. То је пријатан и користан посао; у њему се, истина, губи време и замарају очи, али штеди све остало; а времена и очију има човек напретек, у сваком случају више него свега осталог. „Крпеж и трпеж кућу држе“, каже она себи ту стару народну пословицу, седајући поред прозора и узимајући своје старе, већ толико пута крпљене чарапе, а затим је несвесно и нечујно понавља и окреће у себи, по безброј пута – крпеж, трпеж! – као што младе девојке при раду, безгласно и нагонски, понављају речи и мелодије љубавне песме која је, сама по себи безначајна, никла богзна где и богзна кад, али у којој оне, зачудо, налазе живу слику и тачан израз својих најдубљих жеља.

„Крпеж!“ То је сласт. То је, истина, вечита борба и заморно надмудривање са моћним, невидљивим непријатељем. У тој борби има сувопарних, тешких, привидно безизлазних тренутака, има и пораза и клонућа, али има, и много више, светлих тренутака преданог, светачког служења и победничког заноса. Истањи се и поцепа једно место на неким папучама или неком комаду рубља, тако да цела ствар није више ни за што, ни за ношење ни за бацање. Али ту, где друге жене попуштају и предају се тој свемоћној

сили која све троши и тањи на вама и која прати сваки људски живот и сваки покрет, као проклетство које је са грехом првог човека пало на људско постојање, ту за Госпођицу тек почиње права борба и тек се отварају мучни и далеки, али сјајни изгледи великих победа. Свима својим тихим и невидљивим, али великим и упорним девичанским снагама она се баца на тај предмет и не пушта га из руку ни испред очију док не буде изушиван и искрпљен за нову, дугу употребу. „Свака би друга, на мом месту, ово бацила, али ја не бацам ништа. У мене нема штете ни растура.“ Тако говори Госпођица сама себи и занесено, са љубављу, гледа ту папучу што је спасена и отета оној душманској сили која све на нама и око нас нагриза, буши, кида и раствара. Истина, та папуча није више лепа на очи, а и иначе, сузила се и искривила и жуљи и гребе и рањава кожу на нози, али шта је то према задовољству које даје та победа и та уштеда? Нека боли и нека рањава, то је сладак бол и срећна рана. И много више од тога она је спремна да поднесе. А што се тиче лепоте, за њу је још мање брига мори. Лепота је скупа, лудо скупа а ништавна и варљива ствар. Нема горег расипника ни веће опсене. Никад је није много волела и увек је зазирала од ње, а животно искуство само је још боље утврдило у том. Никад није право разумела зашто људи праве толику разлику између оног што је лепо и оног што није, и шта је то што их заноси и опија да због тога што називају лепотом губе здравље и троше новац, моћни, свети, велики новац који је изнад свега и са којим се никаква лепота не може ни приближно мерити. Али сада, како улази у године и како јој се све више и јасније откривају неслућене и непрегледне лепоте и сласти штедње, она почиње све јаче и одређеније да мрзи ту лепоту, као јерес, као злог, супарничког идола који заводи људе на жалосне странпутице и одвраћа их од јединог правога божанства, од штедње. „Крпеж“, то је тиха, праведна служба томе божанству. Крпити, значи борити се против пропадања, значи помагати вечности у њеном трајању. Зато је тај неугледни и ситни посао тако велик

и свет и испуњава целу душу миром и задовољством. Због тога вреди и помучити се и штошта поднети и отрпети.

„Трпеж!“ И то је сласт. Она то зна, јер је и много трпела у животу и много задовољства од тога осетила. И зашто да човек и не отрпи понешто кад зна да тиме избегава много горе зло и искупљује много веће добро? Човек не би био разумно биће кад не би могао да увиди колико је користан и сигуран посао који тако прави. Јер, шта су ситне муке и одрицања која подносимо у служби штедње према ономе што нам она даје и од чега нас спасава. Она одржава живот и трајност око нас, обogaћује нас стално и чини, тако рећи, вечним оно што имамо; она нас чува од трошка, губитака и нереда, од сиромашења, од беде која долази на крају а која је гора и црња од смрти, прави пакао, још на земљи и за живота. И кад човек помисли како све око нас стално и неприметно чили и нестаје, кида се, троши и измиче, а како је мало и слабо оно што можемо и умемо да предузмемо и учинимо у борби против тога, онда би пристао на сваку патњу и свако одрицање, само да се одупре томе злу, онда мора да се застиди због сваког тренутка одмора, као због дангубе, и због сваког залогаја, као због бацања и раскоша. Са фанатичном храброшћу мученика треба подносити све у тој борби без изгледа.

Од тога заноса у мислима Госпођицу прође стварна језа. Задрхта и забодје иглу у чарапу па се, онако сва укућена, тешко диже и оде да пригледа ватру у пећи. То и није ватра него оскудни пламичак који никад не успева да загреје собу, али који, тако се Госпођици чини, гута дрво и угаљ као Везув и Етна или као онај неки амерички вулкан чијег се имена више не сећа, али за који зна да још више прожидире и сажиде својим пламеном него ови наши познати вулкани. Пође да дода још мало угља, па се одмах трже, као да је хтела да уради неко велико и непоправљиво зло, стегну зубе и храбро се врати на своје место. Ту наставља да крпи чарапу. Задовољна је самом собом и овим светом у коме свуда и увек има места за штедњу. (Сећа се да је некад, негде у новинама

прочитала да је у касарнама, за зимских месеци, прописана температура од петнаест степени Целзијуса.) Са тим мислима и не осећа много студен. Греје је она лопатица угља коју није потрошила. А у исто време, руке су јој модре, усне сиве и нос црвен. На махове прође јој целим телом дубока, унутарња дрхтавица од студени. Ипак, Госпођица не уступа, и не напушта своје место. Тако и добри, способни ратници не могу да избегну кратку дрхтавицу у тренуцима опасности, али је савлађују јунаштвом, и иду напред.

Тако Госпођица и крпи и трпи, али не жали и не попушта. Премрзла и укрућена, она учвршћује просењено место на чарапи, провлачи конач пажљиво између жица које су попустиле и размакле се, једну жицу захвати иглом, другу пропусти, једну захвати, другу пропусти, тако све редом, напред па натраг, док не појача и не учврсти то начето место.

И кад га тада погледа, испуни је од главе до пете, као нека топлота, свест да је још једна тачка из њеног кућанства забележена на позитивну страну у сложеном књиговодству губитка и добитка. И више од тога: да је у великој и вечној борби против квара, штете и трошка однесена још једна победа, да је на великој, васионој галији, која је стално угрожена, запушена још једна подмукла пукотина. И често, у срећним тренуцима, та свест порасте до победничког заноса.

А затим долази на ред друга рупа, на истој или на другој чарапи. И свака у почетку изгледа безнадна и непоправљива. А над сваком се, на крају, ипак осмехне победа. Тако пролазе сати у том наоко једноличном и сувопарном послу. Јер, он само изгледа једноличан. У ствари, док хвата и испушта жице, провлачећи конач, Госпођица пушта маха и својој уобразиљи и својим успоменама, и мисли и машта на свој начин и сећа се, упоредо или наизменце. Све тако од жице до жице, и вечерас пролази пред њом цео њен живот...

Детињство, оно рано детињство, за које филозофи и песници кажу да је најсрећније доба људског живота, то безазлено време кад човек не зна ни шта је новац ни напор да се стече, ни одбрана од губитка, то за њу није ни постојало. То је у њеној свести празно и безбојно место. Њен живот почиње негде у њеној петнаестој години. Почиње на мрачној тачки, са горким тренутком.

То је било пре тридесетак година. Њен отац, газда Обрен Радаковић, био је тада један од угледнијих сарајевских трговаца Срба. Није био Сарајлија, него Крајишник. У младости је дошао у Сарајево, одмах после аустријске окупације, и ту је и срећом и вештином брзо постао један од бољих газда. Оженио се из старе и угледне сарајевске породице Хаџи Васића, лепом, нежном и плавом Радојком. То је утврдило његов положај у чаршији. Одмах на почетку Великог Ђурчилука била је газда Обренова магаза. Радио је крзном, на велико, али је с временом проширио своје послове и на друге гране. Тако је био један од главних акционара прве фабрике пива у Ковачићима и члан разних управних одбора.

Госпођица се сећа свога оца чини јој се одувек. И у најранијим њеним сећањима он је главни и најважнији лик. Али кад мисли о њему, види га увек онаквог какав је био у последњој години свога живота. Живели су тада у њиховој новој, пространој кући, на самој обали Миљацке, ниже протестантске цркве. Она је била управо пошла у четврти разред Више девојачке школе. Лепо га види и видеће га тако до самртног часа. Висок, прав и танак, мршав; дркови проседи, коса на слепоочницама потпуно бела. На глави црни „полуцилиндер“; одело светлопепељаве боје, беспрекорно бела и тврда кошуља са високом крагном и свиленом краватом на модре и црне пруге. На грудима златан ланац, на руци два тешка златна прстена, венчани и трговачки, на облим тврдим манжетнама велика, округла дугмета од злата. И кад иде улицом тако је прав и поносан да изгледа као споменик који и не

уме да се пригне и седне. Лице му је светачки озбиљно. Не смеје се и не говори, него само даје кратка упутства и наређења. А тај човек, велик и диван у њеним очима, био је њен тата, узимао је после ручка и вечере на крило, исто као кад јој је било шест година, гладио је по коси и питао топлим гласом:

– Шта си данас радио, синак?

И док је она причала своје ситне послове и доживљаје тога дана, он је гледао негде кроз прозор, слушајући очигледно само жубор њеног чаврљања. Али за њу је и то спадало у несхватљиву величину њеног тате да он не слуша стварно оно што му се говори, него замишљен гледа негде у даљину, кроз прозор. Уосталом, он је такав и са одраслима. Он не говори никад ништа о себи, само поставља питања и расејано слуша одговоре као човек коме је све што људи могу да кажу одавно унапред познато и који време док они говоре искоришћује да мисли и погађа оно што ће му други људи, доцније, давати као одговор на његова питања.

Тај њен велики и моћни тата био је увек једнак, бар тако је њој изгледало, створење без људских слабости и нижих потреба, без брига и болова које свако има; а оне дубоке боре на лицу и седа коса њој су изгледали само знаци нарочитог достојанства и изузетне величине. Само олимпијски богови, о којима је те јесени почела да учи у школи, могли су с њим да се упореде, али не и потпуно изједначе.

И управо тада, те јесени, нагло и без икаквог прелаза, оборен је са свога пиједестала њен тата. А ту се и њена судбина пресекала и окренула. Као јасни дан кад стане да се мрачи, њен отац је потамнео у лицу. Почео је да остаје више код куће, али зато су неки људи долазили њему, затварали се са њим у собу и сатима шапутали и рачунали.

Њена мајка, госпођа Радојка, плава, безазлена, духом и телом мека и слаба жена, није знала ни умела ништа да јој објасни. Али њој се ипак објавила та ствар у целој својој несхватљивој тежини. Неким безначајним поводом сукобила се са једном од другарица

у школи, са неком здравом и насртљивом девојчицом која, као сва деца богатих скоројевића, није морала да пази шта говори. Деца су често тако безобзирна у изражавању како одрасли могу да буду само у мислима. Та за своје године необично крупна и незграпна другарица пала је при игри и Рајка јој се насмејала. На то је девојчица, црвена и бесна, уморна и рекла јој пред свима:

– Шта се смијеш? Смиј се твоје тати који је пао колики је дуг.

Рајка се одједном уозбиљила као пред светињом.

– Мој тата не пада.

Сад се крупна девојчица пакосно насмејала:

– Твој тата је банкротирао. То сви говоре. И није само он пао него је и друге повукао за собом. Питај кога хоћеш.

То су кратке и луде свађе у школском дворишту и чудне прве људске увредљиве речи које се не заборављају никад више, јер све које доцније долазе позлеђују само ту стару рану.

„Банкрот!“ Њен тата пао и сви о томе говоре, само она не зна и не слути ништа. Какав је то пад, и где се зауставља? И шта бива са онима који падну? Поготово са оволике висине са које је морао пасти њен тата.

Са кратком, мрком бором међу обрвама, она је тога дана стигла кући, загледала боље своју мајку на коју је већ тада гледала као на слабо и неуро дете, и пришла оцу први пут као човеку који је пао. Како, где, зашто, то она није могла да разабере, али сада је налазила све више потврде за своје страшно и невероватно сазнање. Тих дана је њен отац престао да излази из куће, а доктор почео да залази у њу. Тата није излазио из собе, спремао је са књиговођом Весом неке спискове и хартије, водио нечујне разговоре са газдама који су му били ортаци. А затим је престало и то. Осим доктора и најближих рођака нико више није долазио код њих. Мајка је неприкривено плакала поваздан. А кад су први пут zaloжили велику земљану пећ, тата је легао у постељу. Чим би се вратила из школе, седала би поред њега. Био је омршао, потамнео, чудан, онако необријан, голог врата са оштром јабучицом, зажарених очију. Нити

је он шта говорио нити је смела да га пита. Само је осећала потребу да седи поред њега, сва крута, стегнутих сувих усана, са танком црном бором међу обрвама, која се није више растурала.

Једног од тих већ зимских дана десио се необични и судбоносни завет њеног живота. Отац је позвао да приђе ближе, с напором се усправио, погладио је по коси као некад и рекао јој мирним гласом:

– Видиш, синак, ваља да се ти и ја поразговоримо. Мислио сам да ћу се одржати и... поживити и да те нећу морати овако оставити. Али сад, тако је! Ти си моје паметно дијете и треба да знаш све, а доћи ће вријеме па ћеш и боље разумјети. Не, немој плакати, него слушај и запамти ово што ти тата каже. Ти си од сада себи и отац и мајка, јер мама знаш каква је, добра али мека. Нећу вас осрамотити, јер сам испунио и оне обавезе које нисам морао, то добро запамти, али не могу вам ништа ни оставити, осим ове куће у којој смо, магазе у Ђурчилуку и твога осигурања код „Адрије“ које доспијева за три године, кад ти будеш у осамнаестој. То ти је за удају или за живот, како будеш ти хтјела и одлучила. Не, немој плакати, ти си мој велики син, све ћеш ти лијепо и паметно извести и уредити. Газда Михаило, наш кум, биће ти татор; слушај га и поштуј, али већ сада почни да се навикаваш да својом главом мислиш и просуђујеш и сама свршаваш своје послове.

Ту се отац исправи још боље у постељи, примаче лице њеном уху и стаде да јој говори мирно и свечано чудне ствари необичним речима. Само болови, које је неприметно савлађивао, прекидали су на махове његов говор. Тај говор је био један од оних монолога које људи изговарају у тренуцима великих страдања или на самртном часу, кад се свет и људи виде у једностраном, изузетном осветљењу. А она га је слушала сувих очију, без јецања и плача, сва претрнула од величине тренутка у ком се пред њом отвара још магловита али целокупна тајна човековог живљења у друштву.

– Сама остајеш, јер неће мајка о теби бринути него ти о њој, зато треба да знаш и добро запамтиш ово што ћу ти казати. Треба